

Hajléktalan?

Balla Zsófia, Bódis Kriszta, Böszörményi Gyula, Kamarás István, Kornis Mihály, Podmaniczky Szilárd, Sárközi Mátyás, Valachi Anna
gondolatai a szegénységről

A sorozat a Magyarországi Evangélikus Egyház internetes oldalán, az evangelikus.hu oldalon jelent meg.

Szöveg: Balla Zsófia, Bódis Kriszta, Böszörményi Gyula, Podmanicky Szilárd, Valachti Anna,

A fotók a Református Szeretetszolgálat által kiírt Nincsen számukra hely című fotópályázatra készültek.

A hátlapon Haragos Zoltán Sorsok című fényképe látható

Szerkesztette: Galambos Ádám

2014.

TARTALOM

4	Előszó
6	Balla Zsófia: Metró aluljáró
10	Bódis Kriszta: A képalkotás joga
14	Böszörményi Gyula: Ima
20	Kamarás István: A látogatás szentsége
28	Kornis Mihály: Isten elfordítja az arcát
38	Podmaniczky Szilárd: Gyönyörű, mert megrendítő
44	Sárközi Mátyás: Reménytelenül
46	Valachi Anna: Vágyálmok és a valóság

Számos olyan egyházi és társadalmi megmozdulást, akciót és hosszú távú intézményes segítségnyújtást lehetne felsorolni, amelyek a fedél nélkül élőket és a periféria szélére kerülteket igyekeznek megsegíteni. Jól látszik, hogy azok, akik segítségre szorulnak nem képeznek egy olyan társadalmi erőt, mellyel valóban képviselni tudnák magukat. Kiszolgáltatottságuk nemcsak az időjárásra, az utcán járókra, hanem politikai döntéshozók határozataira és az egyházak szerepvállalására is kiterjed.

Mi van azokkal, akik már senkinek sem fontosak? Hogyan viszonyulunk azokhoz akik mára már kiszorulnak látóterünkéből? Milyen esélyeik vannak az életben maradásra? Milyen megelőző programok léteznek? Elfogadható-e a mai rájuk vonatkozó szociálpolitika? Az egyház mit tesz elesett, nélkülöző embertársaiért? Ilyen és hasonló kérdéseket igyekszünk az elkövetkezendő időszakban végigvenni.

Sorozatunkban írók vállalkoztak arra, hogy a szépirodalom nyelvén, a *Nincsen számukra hely* című, a Református Szeretetszolgálat által indított fotókampány egyes fotóiból kiindulva véleményt, kiáltványt fogalmazzanak meg azokért, akikről kevés igaz szó születik.

Ne felejtsük el! Mind az Ószövetség, mind az Újszövetség szolidaritásra hív az elesettek vonatkozásában. Ezzel kapcsolatban érdemes felidéznünk dr. Bácskai Károly, az Evangélikus Hittudományi Egyetem Újszövetség Tanszék tanszékvezető egyetemi adjunktusának egyik tanulmányában megfogalmazott megállapítását: „Nem jézusi az a politika, amely a gazdagoknak, a vezető osztálynak, a kiváltságosoknak kedvez. Az a politika jézusi, amely a szegényekkel megtapasztaltatja, hogy ők is emberek, Isten által szeretett és létükben akart emberek. A társadalmi igazságosság előmozdítása, nemcsak a politikai, hanem a gazdasági „emberi jogok” minél szélesebb körű érvényesítése, a védtelenek (magzatok, betegek, öregek, fogyatékosok) védelme és felkarolása felel meg a szegények pártján álló Jézus politikájának.”

Hogy a mi figyelmünkben részesülnek-e azok, akiket Isten szeret? Válunk-e eszközeivé annak, aki a fenti gondolkodást tőlünk is várja?

Sok mindenre van emberségünkben kifolyólag képességünk. Számtalan példa lebeghet előttünk. Kérdés, hogy mi magunk élünk-e vele...

Balla Zsófia: Metró aluljáró

Fotó: Asszonyi Eszter: Matild néni

Az alsó lejtős világba folyik a víz.

Patakzó esőben, szélről megyek.

Lent kavarogva metró érkezik.

Kerülgetem az áram tömeget.

Oldalvást pillantok: ott áll-e még.

Igen, ott. Szürkében, bajuszban, flanel ingben.

A cigaretta meggyújtja kezét.

Nem kéreget, de nem is mozdul innen.

Fémet nyújtok át, mélán elveszi.

Furcsa, ahogy alulról szembenéz.

Néha osonok, meg ne lászon, kétkezi
utast. Ó, könnyű privát részvétlenkedés!

Mankót kapott, – tán elesett? A vitaminokat
elcserélte cigire, korty italra.

Az esős-havas téli délutánokat
még vigyázta, az újságostól balra.

Ott magaslott, ismétlő nappalokban.
Áradtunk kíméletlen - a hely most üres -
látatlan irányokba, mint kutyák a nyomba.
Aztán lerogyott. A lépcsőn fólia-hosszú test.

– Hogy hívták ezt a... azt... aki itt álldogált?
– Kornél... Konrád? Mi tudom én már, asszonyom!
Most mit keressek itt? Mentségemnek szobát?
Tudni is akarom, hogy hívták, nem is akarom.

Cement búzlik, pléd senyved. A szél sietős.
Itt mécses pislogott a lépcsőn négy napig.
Hátha ott áll. Nem áll ott. A gyász sem ismerős.
Hogy eltűnt, kis szégyenünk jóllakik.

Most is engem kísért. Nem élt, azt képzelem.
Fegyver a csönd, ha az égre fogom.
Egymást törik összezárt életek:
szűk forgódobban csattogó golyók.

Fotó: Rózsa Tibor: Éjbe zuhant évek

Bódis Kriszta: A képalkotás joga

Fotó: Haragos Zoltán: Csoportkép virággal

Nézzék meg ezt a képet.

A kamerát kezében tartó és képet komponáló gyerek lehetne éppen az egyik kis meztelen lurkó azon a másik fotón. Lehetne ő is, mivel éppen ilyen helyen él, nincstelenségben egy roma telepen. Elképzelhető, hogy találnánk is róla hasonló képet valamelyik szocifotó archívumban. Őt és sorstársait így őrzi az emlékezet. Így vannak a köztudatban. Nyomorultul, éhesen, meztelenül, koszosan. Cigányélet. Afrikában, Európában, Amerikában. Bárhol lehetne. Kizárólag így. Sajnos.

Pedig ennek az én roma kislányomnak és hozzá hasonló tanítványaimnak a fotói egészen más képet örökítettek meg erről a világról. A nincs, a lepusztultság, a kiszolgáltatottság, az áldozatiság helyett az ő

képeiken a másik ember szépsége, vidámsága, és persze a szomorúsága, a körülményei, az adott sorsa is kiábrázolódik. Csak éppen szándék és érdek nélkül. A nyomor kifejezett ábrázolásának szenzációja és hamis katarzisa nélkül. Ennek a kislánynak a fotói igazabbak lesznek, mint ez a szép, művészi, „valóságfeltáró”, fekete fehér kép. Vajon a kamera lehet-e fegyver, amelyet rászegezünk a másokra? A kamera előtt vajon nem kivégzésre sorakoznak-e föl azok, akiknek soha sem lesz lehetősége a kamera másik oldalán állni? Soha sem lesz joguk egyediségükben része lenni az emberi közösségnek mert megörökítve lesznek, mint egy csoport létállapotának negatívjai? A művészet tárgyai. A kutatások vizsgálati személyei. A művész mondanivalóját kifejező modellek.

Tudom, hogy bántóak lehetnek éles szavaim a „jószándékú” művész számára. A művész számára, aki nem érzi magát kívülállónak, mert hiszen befogadta az a bizonyos közösség, szeretik őt, sőt pózolnak is neki, lehet, hogy ő maga is ilyen körülmények közül tört ki, vagy segíti, támogatja a rászorulókat. Az a helyzet, hogy akkor még inkább el kell gondolkodnunk a művészet felelősségéről. Az alkotás jogáról. Mégis kinek az élete? Kinek a joga?

Az az érdekes, hogy sokan úgy művelik ezt a műfajt, hogy közben elhatárolódnak tőle. Talán van valami lelkiismeret furdalásuk? Nem tudom. Többször volt vitám hasonló műfajban alkotókkal, olyanokkal is akik maguk egyébként a romákat, szegényeket ábrázoló szociofotózást megvetették. Az egyik fotósna, aki egyébként roma származású volt, próbáltam elmondani, hogy ő is éppen azt csinálja, amitől elhatárolódik, vagyis szimpla szociopornográfiát (átvitt értelemben persze). Kukkoljunk, Aztán, jaj, jaj, sajnálkozunk a nyomoron! A nyomornak is van szépsége... Ők is emberek... De hát ezzel az attitűddel ontják a fotókat hosszú évek óta jó érzésű művészek, holott társadalmi tudatformálás szempontjából meggyőződésem, hogy inkább kontraproduktív az egész. Ezzel a képalkotással áldozati szerepbe nyomják (ez is egy elnyomás) a kirekesztett csoportokat. Az pedig nem a felemelkedésüket segíti, hanem determinál. A társadalmunkban sem nőtt ezektől a művészi ambícióktól, ideológiáktól és dogmáktól, ezektől a képektől az együttérzés, sőt, inkább a kirekesztett rétegek további hibáztatása nőtt. Az ellenérzés nőtt. Az összehasonlítás és az önsajnálat nőtt. Az „én is

szegény vagyok, de adok ruhát a gyerekeimre és tisztán járatom őket iskolába” hangja nőtt és erősödött.

Sokat gondolkodtam mindezen, hiszen művészként, íróként és dokumentumfilmesként, aki jobbító szándékkal akartam közelíteni a társadalmi kérdésekhez és igazságtalanságokhoz, bizony néhány stáción át kellett cipelnem ezt a kérdést. Most már azt is értem, amikor ezeknek a gyerekeknek a szülei szégyenükben és tehetetlen haragjukban elbújnának a világ szeme elől. Rettenetes a kiszolgáltatottságuk -az internet trollok univerzumában egy ártatlan fotó- és már nem tudnak elrejtőzni. Ők nem ezt a valóságot akarják. Ott állnak a világ szeme előtt a gyerekeik képében a nyomorúság pellengérén.

Alázatos szeretnék maradni. Létkérdéssé váltak számomra, hogy a periférián küzdelmes életet élő emberek és társadalmi csoportok ne tárgyai legyenek a művészetnek. Ne helyettük beszéljünk, ne illusztráljuk a nyomort velük, általuk, hanem tegyük lehetővé számukra az önkifejezést. Tegyük egyenlővé őket azzal, hogy lehetőséget kapnak alanyi helyzetben és jogon megmutatni önmagukat. Partnerek lehessenek. Aktorai lehessenek a társadalmi diskurzusnak.

Így fejlődött ki az az aktivitás, szeretném, ha szolgálat lehetne, amit Ózdon is a szegénységben élő, többnyire roma emberek közt végzek, és végeznek velem önkéntes segítők.

Az egyébként sokrétű munkánk során alkotói pozícióba emelni a másik embert, ez a hozzáállásunk. Ezért kapnak kamerát a kezükbe a legkisebbek is. Érdeemes megnézni a valóságot így, egymás szemével. Az alkotás fölemel.

Böszörményi Gyula: Ima

Fotó: Horváth Ákos: Fedél nélkül

Te, ki vagy, mert a rettegő lélek által megteremtettél, s mégsem létezel, mert értelem el nem érhet, ügyelj most a szóra. Nincs hozzá térdem, hogy térdepeljek előtted. Emlékeim vannak csupán, vedd azokat magadhoz, ha kellenek.

Jött szegény Tüti, jött buzgón a templomba be. Fel nem fogta ésszel, hová teszi lótrágyától iszamós csizmáját, mert észt nem osztottak neki, mikor sorban állni lehetett eme adományért. Buta vigyor ült Tüti borostás képén, negyven, homályban töltött esztendő víg együgyűségének ragyogásaként. Minden istenes vénasszonynak szépen biccentett, gyúrt kalapját hasához szorítva, mert látta, így szokás. Üdvözölte a férfiakat is, a bús, komoly, mogorva parasztokat, akik hétköznapiak a föld, most meg a templom miatt keltek korán. Szép pálinkaillat lengte körül mindet, de épp csak annyi, hogy el ne aludjanak majd a prédikáció alatt. A gyermekeket azonban Tüti sem szóval, sem fővel nem üdvözölte, mert azok ellenségei voltak neki. Túl gyakran, túl kegyetlenül gúnyolták szegény falu bolondját, semhogy bizalommal, szeretettel tudott volna az apró népségre tekinteni.

A templom hűs volt, csendes, kongóan üres, még akkor is, mikor emberekkel telt. A pap felment a szószékre, beszélt, melázott, dörgött, halkult és harsogott, amint azt kell, a Te nevedben. Mondott jót, mondott rosszat, s volt, aki hallgatta, mások észkereke meg a holnap baján csikorgott.

Tüti állt a nagy ajtóban szépen, épp a küszöb belső felén. Figyelt. Nem tudta, mire, de érezte belül: a

templomban figyelni kell, mert bármikor megtörténhet a csoda. Így nem vette, nem vehette észre az unatkozó suhancot, aki gonosz vigyorral a végig szívott cigarettát hopp, ügyesen Tüti csizmájának bő szárába dobta. Izgett csak elébb szegény bolond, mordult mérgesen, de az előtte állók rája pisszegtek. A parázs azonban dolgozott, a borostás, nyítt arc pedig szürkült, majd veresbe váltott, s mikor már nem bírta tovább, a száj kínjában felüvöltött:

– Tüti! A rohadásba’ mán, hát nagyon tüti! – ezzel kirohant az istenes helyről, rúgta le a csizmát, hágott a közeli itatóba. A templom népe meg nézte, s röhögött, papjával egyetemben, a falu bolondjának kínján. Ekkor lett Tütiből Tüti, kinek lábát igen *sütötte* a felebaráti szeretet bizonyítéka.

Te, kinek nincs füle, hallgasd meg ezt is:

Dúsan forgalmas, rendszerváltás pottyantotta néger katonák, konzumhölgyek, brókerek és arabus seftelők által pettyezett Váci utcán ballagott a nő. Egyszerű kabátjába tavaszi napsugár bújt, prêmes nyakszegélyét borzolta a házak közti léghez, cipője az ékszerbolt elé kopogtatta lépteit. Állt ott, nézte a brilleket, azok meg vissza rá kacéran. A nő ekkor, mintha értené a csábítást, feljebb emelte kissé a kezében hordott holmit. Nejlonzacskó, avagy reklámszatyor volt az. Gyűrött és erősen megkopott, sarkán likkal, bár eredetileg tartós holminak készült.

A brillek ijedtükben meghőkölte bársonyos tartóikban. A nő egyébként jól öltözött, derűs is, betegség sem soványítja arcát. Csak az a zacskó... Abban valamik vannak, még hozzá sokan, egymásra préselődve, mint kemény papírlapok.

– Az úgy volt... – súgta a nő a remegő brilleknek – ...hogyan negyven éven át éltünk kettesben a férjemmel. Ő jól menő ügyvéd itt, az édes Budapesten, én meg háztartásbeli. Aztán egyik reggel elmentem vásárolni, s mire a cekkerekkel kertes házunkhoz értem, két bőrröndöm a kertkapu előtt várt. Egyiken levél, melyből megtudtam,

hogy sem az aszpickos lazac, mit vacsorára vettem, sem én magam nem kellek már. Benéztem könnytől hunyorogva a kerítésen át, s láttam épp, hogy az én uram szőke titkárnője libben el a hálósobám ablakában, kerekded popsiján pongyola. Hát, így... Most átmenetileg hajléktalan szállón lakom, kedves cigányasszony, kit kiver a férje, a szobatársam. A ruháim még jók, vigyázok rájuk, hisz más nem maradt. Csak még ezek itt, a szatyorban! Fényképek, miken a férjem meg én vagyunk láthatóak a Niagaránál, Londonban, meg a Hortobágyon. Autó, lakás övé maradt: ügyvéd, hát értette, miként kell ezt kifundálni. De a képek megmaradtak! Azokat viszem magammal mindenhova.

S vitte, a brillek nem tartották vissza. Csak remélem, hogy az arcát megjegyezték a nőnek, és ha a férj gyűrűt venne közülük annak a titkárnőnek, hát az aranykarika kegyetlen-csodásan húsba vág majd.

Te, kinek nincs szeme, ezt még nézd meg:

A papa villamosra, buszra nem száll, mert irgalmatlan bűdösség lengi őt körbe, s ezt tudja jól. A kosznak embertesten bizonyos idő után kesernyés, szemet csípő, gyomorba öklöző ájerja leszen, mi semmivel sem összetéveszthető. A papával ez jár, része már neki, lemosni tán nem is lehetne. Sok év kemény kukázás eredménye az ilyen bűz. Megdolgozott hát érte, s olykor hasznos is: a kutya nem harapják, kopasz legények nem ütik, hátha fertőz.

Hajnalban járja a papa a rá eső utcákat, túr a konténerekbe, ujjatlan kesztyűje kezének egyetlen őre. Morog, csettintget, beszél a szeméttel, rajta keresztül adva hálát annak, aki kidobta, jól tartva így az öreg. Örül a fél rúd, már gyanús parizernek, az elunt likőrnek és kőkemény szaloncukornak, melyen kiütött a csoki fehérje. Bár foga nincs, azért majd csak elolvad minden éték, bármiből is akar holnapra erőt nyámnyogni az öreg.

Egyik reggel aztán cukorspárgával átkötött könyvcsomagot talált a tata. Vette fel a kuka mellől, kesztyűs

kezével simítva le róla a port. *Szép versek* teljes sorozata, költők apró fényképeivel nyomott borító, s bár „kukázott”, de hibátlan mind. Az öreg hóna alá csapta a szerzeményt. Mégis könyvek, szók vannak benne!

Három órával később aztán a papa megéhezett, s mivel betűvel jól lakni nem lehet, eladta a szép verseket kétszáz forintért. A vevő örült a szerzeménynek, meg annak, hogy könyvet menthet ilyen olcsón, de gyanakodott, hogy itatra párolog a pénze. A papa nem esküdözött, csak fogta a forintot, el-, majd hamarost visszaballagott, s mutatta a fehér zacskót. Annak alján két kifli, sajt és tej gubbasztott, várva, hogy reggelije legyen a vén kukásnak.

A vevő érezte: megszorul a gyomra, majd a torka is.

– Nem akartam én leckéztetni, öreg – mondta. – Köszönöm inkább a szép verseket.

Az öreg biccentett, és büszkén arra, hogy megvédte becsületét, elslattyogott.

Te, kinek nincs szája, hogy feleljen, most inkább hallgass, és tedd polcodra fel e sorsokat, nézegetve őket naponta jól. Míg hozzájuk hasonlók szenvednek közöttünk, s Te tűröd némán, ködbe vesző, „magasabb célokról” motyogtatva földi helytartóidat, addig ne várd, hogy ima köszönje néked a Teremtést. Majd, ha legalább kisujjad rezzented értük...

Majd akkor, talán... Akkor igen, de addig csendben légy!

Fotó: Kerekes István: Fürdőzés

Megtehetjük, hogy Kocsis Gábor *Egyedül* című művéből először csak magát a fényképet vesszük figyelembe. Ezzel természetesen radikálisan megcsonkítjuk a műalkotást, hiszen ahhoz szervesen hozzátartozik szerzője és címe; utóbbi úgy is mint a kép egyik értelmezése, hiszen sokféle más olvasata is lehet ennek a képnek. Értelmezhetjük szociofotónak, képi publicisztikának, de tekinthetjük szimbólumokban gazdag művészi alkotásnak is.

Ha néhány szóval jellemeznünk kellene a kép főszereplőjének társadalmi helyzetét, valószínűleg nagy mértékű egyetértés alakulna ki abban a tekintetben, hogy a képen szereplő férfi valamilyen értelemben szegény, de talán abban is, hogy „hajlékos” szegény, akit nem fenyeget sem a kihűlés, sem az éhhalál. Emellett szól öltözete, kályhája, fazeka és tányérja. Feltehetően nem kevesen gondolnánk úgy, hogy nagyon sokan vannak olyanok, akik még nála is szegényebbek.

Ami a férfi lelkiállapotát illeti, a többségünk feltehetően úgy találná, hogy az illető magányos, elkeseredett, szenved, csak maga elé néz, belebámul a semmibe, már semmit sem remél, a semmi ágán ül szíve, és jóval kevesebben látnánk olyannak, mint aki töpreng, emlékezik, cukros ételekről álmodik, reménykedik vagy éppen imádkozik. Talán akadnának köztünk olyanok is akik szerint ez a szegény nem tördeli, hanem imára kulcsolja kezét, és azzal igazolhatná a többiek számára elsőre eléggé merésznek tűnő feltevésüket, hogy egy feszület felbukkan (felfénylik?) a háttérből. Az pedig, aki szerint a szegény ember

reménykedik, a körablakon át a sötétségbe bevilágító fényre alapozhatja reményét.

Annak ellenére, hogy tudomásul vesszük, hogy ez a kép egy műalkotás, melynek címe *Egyedül*, megtehetjük, hogy nem fogadjuk el ezt a címet, vagy ha el is fogadjuk, a képet és a címét tovább értelmező alternatívákkal próbálkozhatunk. Ilyenekkel: „Visszaszámlálás”, „Rajta már a rezsicsökkentés sem segít”, „Hideget ebédel, egyedül lakik. Wolfnak hívják. Jegyezzük meg: Wolf. Wolf. Wolf.” Ha pedig kinagyítjuk a háttérből kipislákoló feszületet, ilyenekkel: „Hála neked, Istenem, hogy még nem vagyok hajléktalan”, „Isten háta mögött”, „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem”, „Ha lehet, múljék el tőlem ez a keserű pohár”, „Keresztények, sírjatok!”, „Égbekiáltó botrány!”.

Teljes mértékben belehelyezkedve ebben a műalkotásba, immár egyedül az *Egyedül*-re koncentrálva arra gondolhatunk, hogy az ennél is mélyebb mélyszegénységben élők egy része nincs ennyire egyedül, vagy pedig arra, hogy nagyon-nagyon sokan kényelmes karosszékben plazmatévé előtt ülve is magányosabbak, mint a hajléktalanok jelentős része, akik – szemben a hajlékos magányosokkal – legalább szemünk előtt vannak. A mélyszegénységben élők és hajléktalanok közül sokan társasabb, szociálisabb lényként élnek, mint azok – hazánkban legalább másfél millióan – akiknek legközelebbi hozzátartozói a magányukat strukturáló, a semmiben valami kapaszkodót jelentő tévésorozatok szereplői. A semmi ágán üldögél legalább másfél millió hazánkfia – akár felsőbb rétegekből is – és vacogó lélekkel bámulja a képernyőt. Sokuknak falán, asztalán, éjjeliszekrényén ott a feszület, mégsem részesülnek a látogatás szentségében. Még a templomba járók közül sem számosan. Amikor a legutóbbi városmisszió egyik szervezőjétől azt kérdeztem, hogy az utcákon és a tereken való megjelenés mellett, előtt vagy helyett legelőször is a magányos szomszédhoz kellene bekopogni, hiszen a városokban (és mára már sok helyütt falun is) éppen a szomszédban megtestesülő felebarátság épült le, akkor a buzgó misszionárius lángoló lélekkel magyarázni kezdte a mai misszió lényegét, mely szerint immár nem szégyellhetjük tovább az evangéliumot, ideje a háztetőkről hirdetni, ami manapság azt jelenti, hogy a kommunikáció dinamikus világában, annak eszközeivel kell továbbadni.

Mustó Péter, egy Dél-Amerikában működő hazánkfia jezsuita misszionárius arról számolt be a múlt század

hetvenes éveiben európai barátainak, hogy La Pazban a város feletti hideg fennsíkon élnek, vacogva, víz és villanyáram nélkül vegetálnak a számukra már élehetlenné váló falvakból érkező szegények. Minél lejjebb ér az ember a városba, annál kedvezőbb az éghajlat, annál élhetőbb az élet. Akkoriban a városban kétszáz pap dolgozott, ám a fennsíkon egy sem, míg nem egy szaléziánus pap fel nem költözött oda, de kilenc évig csupán egyedül dolgozott odafenn, mert Pascal atya életmódja jócskán megbotránkoztatta szerzetestársait, legfőképpen azzal, hogy együtt evett a szegényekkel.

A felszabadítás teológiája elméletét annak idején elemeire szedte szét a vatikáni agytröszt, és még neomarxista mozzanatok is talált benne, pedig lényegében arról volt szó, hogy néhány Pascal atyához és Mustó Péterhez hasonló keresztény elkezdte nagyon komolyan venni Jézus „elméletének” gyakorlati következményeit. Elméletként kezelte a tanítóhivatal azt, amit hitből fakadó gyakorlatként hirdettek, vagyis azt, hogy Jézus elméletének és gyakorlatának főszereplői a szegények. Az ókereszténység óta először a latin-amerikai kereszténységben hatolt be a szegénység a teológiába, hangoztatva, hogy új típusú, politikailag érzékeny teológiára lenne szükség, hiszen az egyház legnagyobb kincsei éppen a szegények. Pascal atya és társai, élükön egyik leghatásosabb szócsövükkel, egy perui egyházmegyes pappal, Gustavo Gutiérrezzel azt hirdették, hogy a kizsákmányolást intézményesített erőszaknak kell tekinteni, az ellene való megalkuvás nélküli harcot pedig a keresztényi elkötelezettség alapelemének. Bár bizonyos teológiai körökben máig fenntartásokkal, gyanakvással vagy egyenesen ellenségesen ítélik meg, ez az új teológiai irányzat nagyjából és egészében elfogadottá vált a katolikus egyházban, olyannyira, hogy a „szegények melletti elsődleges kiállás” vagy a „bűn struktúrái”, valamint az „intézményekben rögzült igazságtalanságok” kifejezések beépültek az egyház anyanyelvébe. Mindazonáltal a katolikus egyházban, de más egyházak gyakorlatában sem következett be eddig még az igazi áttörés, a paradigmaváltás.

Talán most, reménykednek Ferenc pápa gesztusait értelmezve még a felszabadítási teológia olyan radikális képviselői is, mint Kuno Füssel és Machael Ramminger, akik az Evangelii Gaudium enciklikát kijelentve megállapítják, hogy bár nem forradalmi, de forradalomhoz vezethet, ugyanis Ferenc pápa komolyabban veszi

az emberi szabadságot, mint elődei. Számukra egyértelmű, hogy a jezsuita Ferenc pápa Assisi Ferenchez való viszonyulása mentes az érzelgős ájtatosságtól, hanem a pénz istenítésén alapuló kirekesztő gazdaság embertelenségére hivatkozva a szegénység elleni harcot a szegények személyé válásáért folytatott harcnak tekinti. Ebben az új paradigmában a szegény nem csak a megindító együttérzés és a karitatív gondoskodás tárgya, hanem pontos társadalmi diagnózisra alapozott felszabadító evangelizáció, ami olyan fajta osztályharc, mely nem tekinti ellenségnek a gazdagokat, hanem őket is fel akarja szabadítani egoizmusuk börtönéből. Ebben az enciklikában egy újfajta egyházkép vázolódik föl, mely szerint az identitását kereső egyház saját magát a szegényekkel, vagyis a szenvedőkkel és a kizsákmányoltakkal való szolidaritásban találja meg. Ferenc pápa elképzelése korántsem garantált sikertörténet, ugyanis a nemzeti egyházi vezetések ha nem is nyíltan ellendrukkerek, még ugyancsak várakozó állásponton vannak, ami különösen jól megfigyelhető hazánkban is. Ferenc pápa tehát csak korlátozottan ura annak a helyzetnek, melyben égbekiáltó a szegénység. A szegény perifériáról érkező pápa mindenestre tüntetően együtt étkezik a szegényekkel, akárcsak mint ama bizonyos Pascal atya, tüntetően gyakorolja a látogatás szentségét, és nem csak szelíden simogat és bátorítóan mosolyog, hanem egyértelműen kimondja: „amíg a szegények problémáját nem a gyökerénél oldjuk meg, miközben elfogadjuk a piacok és a pénzügyi spekulációk abszolút autonómiáját, és nem kezeljük a jövedelmek egyenlőtlen elosztásának strukturális okait, a világ problémáit és végül is egyetlen problémát sem tudunk megoldani”.

Hazánkban a szegénység ma még nem délamerikai vagy afrikai méretű, de azért égbekiáltó. Kétségtől akadnak becsületes próbálkozások állami, önkormányzati, egyházi és civil oldalról egyaránt, de még csak olyan szerény előjelei vannak egy paradigmaváltásnak, mint a Szent Egyed Közösség vagy az Evangéliumi Testvéreközösség tevékenysége. Pedig Ferenc pápa - akit most nem annyira a katolikusok fejének tekintek, hanem prominens kereszténynek és humanistának - olyan programot hirdet a találkozás, a befogadás, a testvériség és a szolidaritás jegyében, mely elől lehetetlennek tűnik kitérni, méghozzá nem csak a katolikusoknak, hanem a más keresztényeknek, nem keresztény vallások híveinek, nem vallásos

humanistáknak és mindenféle jóakarató embernek. „Az egyháznak ki kell lépni önmagából és elindul a létezés peremvidéke felé” - jelenti ki Ferenc pápa, ami azt jelenti, hogy nem elegendő az eddigi jámbor jótékonykodás valamivel buzgóbb folytatása, hanem elkerülhetetlen a célok és prioritások átrendezése, az egyház- és kormánypolitikák alapos átalakítása az igazi áldozathozatal jegyében, a tettek mezején.

Hazánkban is akadnak szép számmal keresztények, akik úgy ítélik, hogy a rezsicsökkentés mellett kormányunk jó néhány rendelkezése (az egykulcsos adó, a tankötelezettség leszállítása, az egyetemre bejutás nehezítése, a hajléktalanok és a rokkantak diszkriminálása) kifejezetten a szegényeket sújtja. Hívők százezrei gondolják úgy, hogy új stadionok helyett a hajléktalanok emberhez méltó, vagyis nem tömegszállásokon való elhelyezéséről kellene gondoskodni. A miniszterelnöktől sürgősséggel feladott levelet kapó hívők jelentős része úgy gondolta, hogy a postadíj-különbözetből rengeteg éhezőt lehetett volna jóllakatni. Akadnak keresztények, akik egyenesen úgy gondolják, hogy hazánkban a hathatós szegénységpolitikát komoly mértékben akadályozza a direkt vagy indirekt szegényellenes politika. A keresztény hívők jelentős része ugyanakkor egyházaik szegénységpolitikájával is elégedetlen, mind annak a prioritások között elfoglalt helyével, mind irányával és intenzitásával, pedig egy igazi szegények egyháza nagy kihívás és lelkiismeret-vizsgálatra felszólítás lehetne a magukat humánusnak, szociálisnak vagy éppen kereszténydemokratának tartó társadalmi rendszerek, kormányok és pártok számára. „Ha a szegényeket csupán azzal vigasztaljuk, hogy Isten mindenkit szeret, a gazdagot és a szegényt egyaránt, akkor vallásunk ópium a nép számára”, figyelmeztet Mustó Péter, aki Lima és Bogota szegénynegyedeiben működött. Oscar Romero szerint az egyháznak nem szabad szótlanul nézni az igazságtalan gazdasági rendszert, az igazságtalan politikai és szociális struktúrát. Arra a kérdésre, hogy akkor mégiscsak politizáljon az egyház, Romero válasza egyértelmű igen: „Nem szíthatunk konfliktust, okosságra van szükségünk, mondogathatnánk, Krisztus azonban nem ilyen volt, azt pedig sátánnak nevezte, aki azt tanácsolta neki, hogy kerülje a veszélyt”. Romero számára a szegények a megfeszített nép, Ferenc pápa számára pedig (aki szerintem is a felszabadítás teológiájának erőszakot elutasító változatát képviseli) a szegények a szegény Jézus teste. A keresztény hívek megkérdézhetik önmagunktól: Mi mit tettünk a szegények megfeszítéséért? És mit

teszünk azért, hogy megszabadítsuk őket keresztjüktől?

A strukturális bűnök és a bűnös struktúrák hazánkban is virulensek, ezekkel szemben a képmutató moralizálás – és ebből akad elég világi és egyházi oldalon egyaránt – nem sokat segít. „Részt venni a politikában, a keresztény ember számára kötelesség. Be kell szállnunk a politikába, mert a politika a szeretet egyik legmagasabb formája, mert a közjót keresi”, követeli Ferenc pápa. Jézus példaként állította a gazdagabbak elé a szegények kincset jelentő habitusát: a szegény asszony két fillérét, a megtalált drachmát szomszédjaival együtt megünneplő asszonyt, fejedelmi erényekkel (adakozás, alázat) felruházott kisembereket. A felebaráti szeretet gyakorló terepe Jézus számára a szegény régió, Galilea volt, ahol Jézus, a fáradhatatlan felebarát elsősorban a szegények hajlékaiban gyakorolta a látogatás és a megvendéglés szentségét. Ez kellene legyen a követendő minta a mi szegény régiókban is a vallásgyakorlat számára. Miként a nyolcvanas évekre már teljesen kiürül a „szocialista” jelentése, üresen kongó díszítő jelzővé, rutinszerű sormintává vált, úgy mára a „nemzeti” vagy a „keresztény”. Akkor adhatjuk vissza hitelüket, ha a *szegényember* asztalán pislákoló kereszten Jézusban a magányos szegényt ismerjük fel. És látogatjuk meg.

Fotó: Kerekes István: Kilátás

Kornis Mihály: Isten elfordítja az arcát

Fotó: Kerekes István: Vigasz

Isten elfordította az arcát. Nem vesz tudomást a világról. Eltávolodott, lemondott rólunk. A próféták azt mondják, ilyenkor az emberen, a népen a sor, hogy rábírja az Örökkévalót kettejük szövetségének új megerősítésére. Ma az Örökkévaló – erről szólt a huszadik század – nem reménykedik az emberben. Valaki hiányzik. Auschwitz és Kolima lehetségesége, megtörténte és mindaz, ami azóta is történik, s nemcsak Európában, de mindenütt a világon Biafrától Kambodzsáig szakadatlanul: e rettentő fejlemény megnyilatkozása. Ami gonosz, az ember produkciója.

A gonosz az ember maga.

Nemcsak gonoszak vagyunk persze, teremtetők és kreatívak is lehetünk, jelen van az emberi természetben és a valóságban ez a lehetőség is kétségtelenül, s ez teszi az ember történetét s a földgolyó sorsát mégiscsak kiszámíthatatlanná. De vitathatatlanul történt valami törés, szakadás, fogyatkozás az emberi létezés szellemiségében, amiről a világ nem hajlandó tudomást venni, úgy tesz, mintha nem látná, hogy az emberi méltóság megsemmisíthetetlenségéről kialakult meggyőződésünk a Szövetség kettétörte óta – ki tudja, mióta – alaptalan.

Veszedelmes illúzió.

Magának az emberi fogalmának az értelme vált kérdésessé. Magunkra maradtunk. A sötétben meg se

merünk moccanni. Mozdulatlan, eseménytelen, illetve műeseményekkel teli Potemkin-kultúrában élünk. A ránk, mindannyiunkra leselkedő veszélyeket mindenáron csak túlélni igyekszünk, szembeszállni velük, meghalni azért, hogy ne legyenek, azt nem. Mivel a szellemi szféra létezésében nem hisz már, aki ad magára, épeszű ember nem gondolja, hogy önzetlen önfeláldozással szellemi értelemben győzhet. A vesztes a krematóriumba megy, hogy elhamvasszák, azt látjuk. A könyörtelen itt a győztes, a törvényeket maga diktáló fenevad, a feneketlenül és bármeddig hazug emberi bestia.

„Komoly” földi hatalmak e túlnépesedett bolygón a dolgokat nem túl bonyolultan oldják meg: a céljaik útjában álló embercsoportok inkább közvetett, mint közvetlen eszközökkel történő elpusztítása árán. Az ember nem cél, hanem eszköz – eszköze annak, amire a hatalom vágyik. Varlam Salamov, Jean Améry, Kertész Imre és más felelős írók, gondolkodók idejekorán felismerték, hogy a totalitárius diktatúra irgalmatlanul korszerű: funkcionális szempontból osztályozza az embert, az úgynevezett emberit. Egyetlen kérdés döntő: az, hogy én túlélleke téged. Akkor élek túl biztosan, ha urallak.

Nincs több úr, csak te vagy én. És annak az ára, hogy én tartsam a kezemben a hatalmat, akármekkora legyen is, megfizetendő. Ha győzelem az eredménye, az ár nem számít. Te nem számítasz. Nem lesz talán végső győzelem, de elég hosszú lesz ahhoz, hogy a diktátort, engem túléljen. Milyen áron éli túl az egyik ember a másikat, ezt a kérdést a diplomácia világában nem volt szokás feltenni soha, illetve, ha mégis, csakis képletesen, szemforgató módon: fejcsóválva, ám a diktatúrák magánügyeként kezelve azok összes észbontó intézkedését. Ha nem zavarja a mi köreinket, ha ő a maga birtokán belül garázdálkodik, saját népét öli Néró, az ő dolga. A nép a felelős, amelyet diktátora nyomorgat. Miért nem talált magának jobb vezetőt? Ő választotta.

Miért?

Az emberi fogalmának pusztulásával nincs közös értelmünk: számodra és számomra egyként elfogadható

gondolatunk, törvényeink, eszményeink. Nincs etika. Ha sikerül olyan viszonyokat kialakítanom, hogy abban nekem nem kell elszámolnom a te sorsoddal, bizony meg foglak téged ölni. Még a karácsonyfámat sem fogom másként díszíteni attól, hogy téged eközben megöllek. A Jóistenhez sem fogok másképpen imádkozni, vagy a Pénz atyuskához. Ugyanúgy fogok mindent csinálni, mint eddig, csak hát most az van, hogy te szegény vagy, hatalomtól megfosztott, én pedig gazdag és hatalmas. Tehát eltakarítható vagy. Nincs tekintélye a létezésednek. Ha nem érvényesítem a győzelmemet fölötted, az én létezésemnek csökken a tekintélye. Ki szavatolná az életem, ha nem takarítom el azokat, akiknek a kárára meghosszabbítottam?

Ez az új, ragadozó morál.

A humanizmus fogalma halott. A világ egy kolbász. Uralkodó nézet. Abból a kolbászból lassan nyolc- meg kilencmilliárdan akarnak enni. Hát hogy képzelik? Azt mondja a legfelső százmillió – vagy csak millió? vagy csak négyszázezer? –, mind funkcionális hatalommal bíró ember: ugyan miért kéne ennie minden embernek? Miért adjak annak, aki a jóságot nem tudja kikényszeríteni belőlem? Isten nem sújt le. Még az ENSZ sem. Senki. Mit nem lehet megtenni annak, akinek módjában áll? Mikor nyílt meg az ég, hogy ennek útját állja? Mikor nyújtott védő kart az Isten az ártatlanok felé a világtörténetben? A Biblia lezárult.

A legtöbb ember kényszermunkás, nem személyes elhivatottságból dolgozik. Nem azért, mintha személyesen értelmét látná a munkájának, vagy örömét lelné benne. Nem dolgozik, hanem robotol. Restellhetném magam, amiért az elenyésző kisebbséghez tartozom. Író vagyok. Az a munkám, hogy játszom. Azt játszom, amit akarok. Hiszek benne: gondolkodom. De engem, az írástudót, éppen ezért ugyanúgy nem kell komolyan venni ma, ahogyan a páriát. Senkit és semmit nem kell komolyan venni, aki nem képes a nála – materiális hatalmi eszközeit tekintve – erősebbtől megvédeni magát. Szellemileg erősnek lenni – mi az?

Ebből a szempontból az ember helyzete a kora középkorban jobb volt. Meg volt győződve róla, ő tudja,

hogy mint ember kicsoda, azt is tudja, mi az övé és mi a másiké Isten és ember előtt egyaránt, mit tehet, mit nem, kik a barátai és kik az ellenségei, s milyen törvényeket kell a szívében is meg a valóságban is betartania ahhoz, ami végül, ha nem is a mennyország, de mondjuk a Seol végső nyugalját megadja. Ha akkor születtem volna, ábrándozhatnék, legalább ábrándozhatnék róla, hogy nemsokára kisirom magam Ábrahám kebelén.

A Kinyilatkoztatás, a Törvény elvi legitimitása alapul szolgált az embereknek, hogy komolyan vegyék magukat, és másokat is kellően komolyan vegyenek. Valamennyire még az állatokat is meg a földet. Hogy egyáltalán gondoljanak valamit a világról, ami nem kötelező anyag felülről rájuk erőltetett hazugság, nem képmutatás, lózung, hanem, ők így érezték, élő meggyőződés a szívükben: igazság. Ez ajándékozta meg őket a magukról való elemi tudással, akármilyen csekélyke volt is az.

Mi azonban, az európai kultúra gyermekei, a felvilágosodottak és kijózanodottak nem tudunk hinni abban, hogy azok vagyunk, akik. Szeretnénk remélni, hogy azok vagyunk, meg játszhatjuk is azt, hogy tudjuk, kik vagyunk, de ha becsületesek vagyunk, be is jelentjük, hogy nem tudjuk: fogalmunk sincs. Mért mennek így a dolgok? Jobb nem tudni. Ne legyen közünk hozzá. Ne akarjuk tudni. De már az sem segít.

Nyakunkon a kés.

Mostanában meghatározó élményem, mint oly sokaknak Magyarországon, hogy egyre több a koldus. Gyakorlatilag az utcai ember egynegyede koldus. Vagy nagyon szegény.

Nem tudom pontosan, melyikük mennyire, hogy a koldusok tömegében kik a profik és kik az amatőrök, ezért utánaolvastam a kérdéskörnek, és megtudtam, amit nem is akartam tudni: ezek olyan emberek, akik rövid időn belül meg kell hogy haljanak. A létformájuk odavisz. Akár börtönbe csukják őket azért, mert nincs

lakásuk, megélhetésük, akár nem. A koldusmaffiák tagjai sem húzzák sokkal tovább, mint a koldulásban is utolsók, mert elsők, kezdők, született áldozatok. A rutinosak, edzettek, jó fizikumúak, nem nagyon betegek utcára kerülésüktől számítva akár még két-három évig is eltenghetnek, de az ügyetlenebbek, a gyengébbek a túlélők társadalmából kiközösítve jó, ha hat-nyolc hónapig bírják.

Az utcán – agonizálnak.

Ezt nem tudtam. Profi koldusnak nem szívesen adtam még egy féléve is, de ma már eszembe jut, ha nem mutat fel valamennyit este, meg is verik. Tehát adok. Amíg tudok. Valamennyit adok, amennyi apróm van, néhány ötvenest vagy egy-kétszáz forintot, de kaját régebben nemigen vettem. Ma már néha veszek. De most már ezért is szégyellem magam. Nincs áldás a könyörületemen: haza nem cipelem a koldust, egyiket se. Nem adom oda neki a párnámat. Az életünk a feleségemmel folytathatatlaná válna. Valójában így is folytathatatlan. Tudatában vagyok annak, hogy péterfillérekkel nem segítek. Beszaladok a közértbe, veszek csokoládét, szalámit, azok nem romlanak – no és? Igazából tettem valamit azért, hogy azok, akik olyan szerencsétlenek, hogy hajléktalanok, ne legyenek még a hazájuktól is megtagadottak?

A náci haláltáborokban az életképesek nem állhatták, utálták az életképtelenné váltakat, az önmaguk emberi mivoltát feladó támolygók látványát, a muzulmánokat. (Muzulmánoknak Auschwitzban hívták a végstádiumig csúszott foglyokat, akik önnön emberi méltóságuk látszatára sem adtak már: nem is mosakodtak, és bármit meettek, akármit megtettek, rongyosan, koszosan, tetvektől bűzlőlögve vártak a halálra.) Náci dokumentumfilmek maradtak a varsói gettó utcáiról, kárörvendőn megörökítették, hogy a viszonylag jobban öltözött, de természetesen ugyancsak a halálukra váró, ámbár arról még tudomást venni nem óhajtó zsidók a már földön fekvő agonizálók megpillantása- kor, mellettük elhaladtukban sebesen elfordítják a fejüket. Ha lehet, még gyorsabban szedik a lábukat. Megijednek. Közelgő halálukra emlékeztetik őket a földön fekvők.

Mi is elfordítjuk az aluljárók falaihoz zuhant, éhező és beteg koldusokról a tekintetünket. Ezek a magyar emberek itt és ma a belváros legközepén élve rohadnak el az utcasarkokon. Mi, aktuális járókelők ugyancsak sietve, felgyorsított léptekkel sétálunk el mellettük. A döntő többség nem-létezőeknek tekinti őket. Megöli őket önmagában, még mielőtt meghalnának a valóságban, testi értelemben is. Ez egyben ítélet, amelyet önmaguk felett mondanak. Mondunk. Kimondunk.

Rögtönítélet.

Elháríthatatlanul arra szoktam gondolni, hogy akik itt fekszenek, akiket most éppen elhagyok, épp csak gyorsabban élik végig a kálváriát, amit majd én is, és mindannyian végig fogunk járni, ha kihúzzák alólunk is a szőnyeget, ha nagyon megöregszem, és még mindig élek, ha már senki nem segít. Elég egy államcsőd. Már nincs erőm dolgozni, ha nem kapok nyugdíjat, utcára kerülök. Eljön a nap, amikor már senkinek nem fog segíteni senki. Nemcsak hogy nem akar, de nem is tud, és ezért nem is tehet a másiknak szemrehányást.

Elfordította tőle az arcát.

Ki fordította el az arcát?

Kitől fordította el?

Talán ők járnak jobban, akik most fekszenek a sárban, most jutnak odáig, idejekorán, „egy korai tisztogatás” áldozatai lettek, többé-kevésbé áldozatként hagyják el a porondot, olybá tűnik, és nekik nem kell végigszenvedniük az ön- és közárulás összes fokozatát, ami még hátravan, mint a hozzám hasonlóknak, akik mérhetetlen ostobaságuk- ban, a zavaros és kemény szívük mélyén még mindig abban bíznak, hogy ha nem adják oda a párnájukat, ha nem adják az életük azokért, akiket őelőttük a földre taposott a maguk emberi gyengesége meg az eleve-hátrányaik, a rossz helyre születésük, a szüleik, az alkohol, másfelől az állami szervek mai könyörtelensége, no meg a mély osztársadalmi részvétlenség – nos, ha mi vállvetve szarunk rájuk, akkor

talán mi megúszhatjuk. Elkerülhetjük a sorsukat. Nem fogjuk elkerülni. Éppen azért nem fogjuk elkerülni, mert hiszen nap mint nap szótlanul elsétálunk mellettük, amivel bizonyítékát adjuk annak, hogy mi ezt kibírjuk, elviseljük – meg lehet csinálni velünk.

Mindenkivel.

Mert mindenki, aki elviseli az ő tarthatatlan helyzetüket, voltaképp cinkosságot vállal azzal, aki a páriákat éppenséggel a mi részvétlenségünk erejében bízva hagyta a sorsára. Ne kelljen már megölnie őket személyesen neki, a támasz nélküli nyomort parlamenti törvényekkel előidéző fenevadnak, megöli helyette a mi közönyünk, mind egy szálig az összes nyomorultat. Megöli az utca közönye. Isten közönye? Az ember közönye. Mit lehet itt tenni?

Ha valaki csak azért segít a másiknak, mivel úgy képzei, hogy akkor neki a túlvilágon majd jobb dolga lesz, s akárha spórkasszába, bedob húsz forintot a koldus kalapjába, az nem tudja, mit cselekszik. Naiv és számító barom. De körömfeketényivel jobb azoknál, aki ennyit sem adnak. Semmit sem adnak. Holott már csak aközött választhatok, hogy bedobom-e magam, vagy nem dobok be semmit. A helyzet ide züllött. A személyesnek nincs érvényessége, csak bizonyos határig. Azután a személyes megszűnik. Ha tús vagy, törvényesen, már csak aközött választhatsz, hogy kápó akarsz-e lenni, vagy maradsz hullajelölt. Vagy ellenállsz, amíg élsz. Minket, akik sietve ellengünk mellettük, a sárban fekvő muzulmán a Fidesz Parancsnoksághoz számol. Úgy is van.

Túl akarunk élni.

Még nem kényszerültünk rá, hogy magunkra ismerjünk, mert annyira közel a halál. De itt lenne már az ideje, hogy leessenek az álarcok, s mindenki bemutatkozzon végre saját magának, hogy ő kicsoda. S ha ez a tisztító pillanat még életben talál minket, e dicső fazonokat, bőven lehetséges, hogy aki (a másik szeme tükrében) azt mondja magának, és nagyon-nagyon sokan ezt fogják mondani: – Én ugyan hóhérsegédként

keresem a kenyeremet, de már áldozat is vagyok, csak hát az áldozati státusom még kevésbé van kifejlődve, mint a hóhérsegédi – akkor nem hazudik. Nem hazudok. Már nem hazudok, amikor nem hazudok. Átmenet vagyok; megítélhetetlen, morálisan lepontozhatatlan átmenet hóhérsegéd és áldozat között. De most már meg kell hogy mondjam magamnak: világos, hogy előbb-utóbb áldozat leszek. Dörömbölnek az új hóhérsegédek. A kártékornak ítélt eltakarításához ifjú tetterő kell. Nagy a tolongás a bárdok körül.

Kornis Mihály írása az Élet és Irodalom 2014/5. számában is olvasható volt.

Fotó: Bárdos Tamás: Kontraszt

Podmaniczky Szilárd: Gyönyörű, mert megrendítő

Fotó: Tamás József: Pihenő

Nem tudok beszélni a szegénységről, csak érezni tudom. Át tudom érezni a lényét annak, aki szűkös kis életébe zárva tengeti végig az életét. Nincs eszköze arra, hogy kilépjen belőle, és látom az élete határait, és le tudom írni. Mert érzem az esendőségét. Ez a legtöbb, amit érte tehetek, együtt érzek vele, a szíve a szívemben dobog. Nem tudok máshogy segíteni rajta. Ábrázolom őt, mert gyönyörűnek találom azt az érzést, amit a megrendültség okoz. Olvassák el ezt a novellát, és megértik, mire gondolok.

A könyv vége

Úgy szerettem iskolába járni, mint még soha. Valahogy otthon éreztem magam a padban, és tanulni is szerettem. Otthon elolvastam a tankönyveket, és aztán másnap arról beszéltem, hogy mit olvastam otthon, olyan egyszerűen ment. Nagyon könnyen megjegyeztem mindent, pedig szemüveges vagyok, és messzire nem látok jól. Néha így elnézek messzire, de ez csak olyan megszokás, inkább gondolkodok, mint nézek.

Például arra gondolok, hogy sokkal jobb volt az iskolában, mint a vasútnál. Itt sokszor fázok, nem köt le az, hogy ütügetem a vonatok kerekeit. Szerettem volna cipész lenni, de mire kijártam az iskolát, már nem tanítottak cipészt sehol, anyámék meg azt mondták, hogy nem tudnak tovább tartani, nincs pénz, dolgozni kell, ha enni akarok. Engem nem zavart ez, mert tudtam, hogy komolyan mondják, ők is állandóan dolgoztak.

Az anyám az ilyen mindenkes kisegítő volt az üzemi konyhán, répát pucolt meg krumplit, néha előkészítette a panírt a rántott húshoz, és ha megmaradt valami délről, azt hazahozhatta vacsorára. Én nagyon szerettem az anyámat, mert olyan csendes volt, mint én. Szerintem ő mindig olyan maradt, amilyennek megszületett. Volt

róla egy fénykép, állt egy fal előtt, és a virágmintás ruhája fölött fogta a kezét, és nézett előre. Én még a ravatalán is ilyennek láttam, csak ott a mellkasán volt a keze, és azt a szép ruhát adtuk rá, amit a turkálóban talált magának, egy ilyen rövidujjú ruhát, amit soha nem vett föl, mert azt mondta, hogy különleges alkalomra tartogatja, és várta a különleges alkalmat. Nem hiszem, hogy a temetésre gondolt, de ráadtuk, mert más alkalma már nem lett volna, hogy viselje. Bár azért olyan furcsa valahogy az ember anyját egy rövid ujjú kis ruhában eltemetni, ha most belegondolok, hogy milyen hideg van a föld alatt, de hát ez csak az én fantáziám.

Anyám a halálos ágyán is olyan volt, mint amikor munkába ment, így mondták, szelíd asszony, akinek a légy se tudna ártani. Mindig olyan volt az arca, mintha nevetés után lenne, de már nem nevet, mert kinevette magát.

Amikor meghalt, csak néztünk az apámmal egymásra, mert igazából eddig nem sokat beszélgettünk, de anyám nélkül csak mi ketten maradtunk a család. Vagyis hát nem tudom, mert két férfi valahogy nem család, abba kell egy nő is, mert akkor én már dolgoztam, és olyan lett a lakásunk, mint egy munkásszállás, ahová a két férfi csak hazajár.

Apám egy kertészetben dolgozott, mindig csupa kosz volt mindene, mert négykézláb mászkált a földön, és már régen elunta, hogy mosogassa a kezét. Arra emlékszem, hogy egy ilyen nagy kefével vonult be a fürdőszobába, aztán ahogy kijött, virágillata volt, mert bekente a kezét a kamillás krémmel, és amikor vacsoráztunk, mindennek kamillaillata volt. De már nem.

Azt nem tudom, hogy milyenek lehettek egymásnak, mert mindig csak a legfontosabb dolgokat beszéltek meg, hogy hányra jön a szerelő a vízcsaphoz, vagy hogy van még egy hét a hónapból, de már nincs otthon pénz, és akkor elő kell venni a nagymamától örökölt befőttek közül a legrégebb címkéjűt, hogy sorban haladjunk a mi időnk felé.

Attól féltem, hogy anyám halála után elkezd inni az apám, de valahogy olyan tartása volt egész életében, amit semmi nem bírt elrontani. Nem is tudtam pontosan, hogy most anyámra vagy apámra hasonlítok jobban, de talán mégis az anyám állt hozzám közelebb, mert az apámnak a zárkózottsága még azt se engedte meg, hogy megkérdezzen tőlem valamit.

Anyám halála után viszont azt kérdezte, hogy szeretnék-e megházasodni, mert ha igen, akkor nyugodtan költöztessen oda az asszonyt, mert egy nő mindig kell a házba, és ő anya után már nem akar senkivel se foglalkozni. Hát, nekem nem volt a tervembe ilyesmi, már csak azért se, mert nemigen ismertem semmiféle nőt, vagyis a takarítónőt, meg a pénztáros Eszti nénit, a forgalomirányítóknál az Erzsikét, de eszembe nem jutott, hogy én ilyen idősebb nőkre gondoljak, fiatalok meg csak az utasok között voltak, ilyen egyetemisták, meg hosszú hajú lányok. De hát nem mehet oda az ember a kalapáccsal a kézben, hogy a vonat indulásig adjon választ valamire. Nem, és nem is akartam magamat ilyen helyzetbe hozni, hogy másokat molesztáljak. Különben is annyira rossz lett a szemem, hogy csak olyan két méterről látok valamit az arcukból, arc nélkül meg hogy nézzen az ember egy nőre. Úgyhogy azt mondtam apámnak, hogy én valószínűleg így fogok élni mindig, de akkor nagyon megsajnáltam az apámat, hogy még a fia se tud rajta segíteni, és akkor mégis megpróbáltam. Elkezdtem kimosni a ruháját az enyémmel, kitakarítottam a szobáját, ha nem volt otthon, meg főztem is neki paradicsomlevest, de a zellert kifelejtettem belőle.

Aztán apám is beteg lett a nyugdíj előtt fél évvel, otthon feküdt és nem tudott fölkelni, mert annyira fájt minden porcikája.

Egyik hajnalban, mikor megfőztem neki a teát, azt mondta, hogy hamarosan meg fog halni, és én majd magamra maradok, és szeretne valamit adni nekem vagy mondani, de nem tudja, hogy mit, mert annyira félt engem, és nem szeretné, ha az ő sorsára jutnék. Én mondtam neki, hogy ne féljen, nem fog velem történni semmi, majd esetleg többet olvasok, mert a vasút meg a fáradtság miatt erre már régen nem maradt időm.

Apám a nyugdíjazása előtt egy nappal halt meg, pedig azt mondta, hogy ki fogja húzni addig, hogy legalább egy hónap nyugdíjat kapjak utána, de nem sikerült neki, hiába akarta annyira. A temetésére eljöttek a kertészek, ők segítettek kiásni a temetőben a sírt, mert éppen csak annyi pénzem volt, hogy a sírhelyet megváltsam húsz évre az anyám mellett. Hoztak a kertészek ilyen jó fekete földet a zsákokban, és amikor a pap elmondta, amit akart, azzal a földdel temették be a gödröt, hogy mind az öt tuja megfogja, amit ráültettek. Középre egy törpetuját, és a négy sarokba ilyen fekvőtujákat, amik majd betakarják a sírt, és nem kell gyomlálni a fölösleges növényeket.

Amikor hazamentem a temetésről, olyan üres volt a lakás, mintha elvitték volna az összes bútort, pedig csak a szüleim nem voltak benne. Elkezdtem locsolni a virágokat, meg sütöttem egy rántottát, de délután már nem tudtam odabent maradni. Lementem a ház elé és leültem egy padra, ahol gyerekkoromban vártam anyámat, hogy hazajöjjön, és beengedjen a lakásba. Egészen estig ültem ott, és néztem a három ablakot, a konyháét, a szobámét, meg a nagyszoba ablakát, és elképzeltem, hogy apám és anyám is fönt van a lakásban, és mondjuk anyám porszívózik, apám pedig megpróbálja újratekercselni a kávéfőző motorját, és ettől valahogy megnyugodtam. Aztán annyira rászoktam erre a padra, hogy még télen is lesöpörtem róla a havat, és kiültem nézni a családukra egy pokrócban. Olyan volt, mintha egy nagy könyvet olvastam volna fejben, ami anyámról, apámról és rólam szól, és ami majd akkor ér véget, amikor már nem fog ide a padra leülni senki, hogy elképzeljen minket odafönt, ahogy elalvás előtt eloltom a villany, és a függönnyel még jobban besötétítek.

A novella Podmaniczky Szilárd: Döglött kutyával őrzött terület című kötetében is megjelent.

Fotó: Alf Inger: Szomjúság

Sárközi Mátyás: Reménytelenül

Fotó: Kerekes István: Reménytelenül

A hajléktalanságnak és a mélyszegénységnek stációi és rétegei vannak. Találkoztam már sorsukba beletörődött, az élet kalandjában vereséget szenvedett, de azért apró örömeiben (mint egy meleg zug, egy tál adomány-gulyás, egy liter dobozos vinkó) megtartó erőt találó, olykor talán szebb napokról álmodozó nincstelenekkel, erdőben összetákolt kulipintyó előtt iszogatva, máskor hajléktalan-szálláson vagy az aluljáró zugában.

Kerekes István fényképfelvétele azonban lehangoló a maga tragikus kilátástalanságában. A nő, akinek csak a sebhelyes térdét, a rövid szoknyából kilátszó lábait, az ölébe tett, szinte kisikálhatatlanul piszkos-körmű két kezét, és a nem tudni, fekélytől vagy elmosódott tetoválástól foltos alsókarját látjuk, valóban a nyomor bugyrának legaljára süllyedhetett. Ha az arcát, a pillantását is látnánk, többet tudnánk arról, hogy van-e még számára megváltás.

Hogyan jutott idáig? Értelmi fogyatékos? Sorsát feledni szesz vagy szerek kábulatába menekül? Valóban nem lehet már segíteni rajta? Talán csak áldozatos irgalommal, meg az ember isteni teremtmény mivoltába vetett hittel.

Valachi Anna: Vágyálmok és a valóság

Fotó: Bárdos Tamás: Szent Iván-éji álom

Furcsa, fölkavaró fotó Bárdos Tamás Szentivánéji álom című montázsa, mert a realiztikus elemeket egymás mellé illesztő részletek hiteles panorámaképet adnak a mai magyar valóság egymástól élesen elhatárolódó, különböző metszeteiről.

Az előtérben fényes nappal „hálnak az utcán”: egymás testét melengeti egy kopott farmeros férfi és egy rövidnadrágos, tornacipős gyerek – vélhetően apa és fia. Kiskorú hajléktalant még nem láttam ilyen kiszolgáltatott helyzetben, hiszen a Gyermekmentő Szolgálat nyilván résen van, és ha ki is lakoltatják az eladósodott, munka és jövedelem nélkül maradt embereket az otthonaikból, a családsegítők remélhetően rögtön gondoskodnak a kicsik elhelyezéséről. Az ilyesfajta rokoni vagy gyámhatósági segítség révén azonban egyre több az olyan csonka család, amelyben nem az egymás iránti szeretet hiánya szakítja el a gyerekeket gondviselőiktől – mint a szülők válása esetén –, hanem a tartós anyagi nélkülözés. Ez pedig manapság már-már bűnnek számít szerencsésebb sorsú honfitársaink szemében. Az életrevalóság újkori mércéje: „akinek nincs semmije, aki nem vitte semmire az életben, az annyit is ér”. (Lázár János, a miniszterelnökséget vezető államtitkár még polgármesterként fogalmazott így 2011 tavaszán a hódmezővásárhelyi városi közgyűlésen.)

Hogy milyen áttörhetetlen fal húzódik a mélyszegénységben élő és a biztos jövedelemmel, kényelmes-biztonságos otthonnal rendelkező gazdagabb rétegek között, azt a fotómontázs középső eleme, a szabadban alvók háta mögötti, hullámtörő gát benyomását keltő, végtelen kőfal testesíti meg. Nincs átjárás a két térfelet hermetikusan elzáró akadályon keresztül. Pedig a túloldalon emberhez méltó körülmények, fedett terek, a szellemi javak tárháza, a kulturálódás lehetősége várna rájuk. Ebből ők szükségszerűen nem részesülhetnek – legfeljebb álmodhatnak a mesékben létező csodákról.

Fotós telitalálat a falon túli világot a Szentivánéji álom című operettszínházi musical plakátjaival díszített belső térrel ábrázolni. A három valóság-metszet nemcsak ellenpontozza, hanem ki is egészíti egymást. Nyilván sohasem válthat jegyet a Shakespeare színművéből készült zenés-táncos produkcióra az, aki fedél nélkül maradt. Maga a darab azonban azt sugallja, hogy a való világban is létezhet varázslat. Néha megmagyarázhatatlan csodák történnek: azoknak is bejárás nyílhat például a csodák birodalmába, akik mindaddig hiába vágyakoztak az élet naposabb oldalára.

És hogy az effajta mágia nemcsak a késő reneszánsz idején – amikor Shakespeare műve született –, hanem a huszonegyedik században is előfordulhat, arra a tavalyi, állami kezdeményezésre megrendezett központi gyermekkarácsony a legjobb példa. Ismeretes, hogy 2013. december 21-én csaknem nyolcszáz hátrányos helyzetű fiatalnak adatott meg, hogy részt vehetett a Parlamentben a hagyományos ünnepségen. A Magyar Hírlap tudósítása szerint „Kövér László átadta az Országház kulcsát a gyermek házelnöknek és alelnököknek, akik felszólították társaikat, hogy játsszanak, egyenek és igyanak kedvükre, a felnőtteknek pedig kiadták, hogy egész nap teljesítsék a gyerekek 'parancsait'. Magyarország hét nagyvárosából és azok környékéről, a határon túlról Erdélyből, a Felvidékről, a Vajdaságból és Kárpátaljáról érkeztek fiatalok.”

Aznap este Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere és más közéleti személyiségek együtt vacsoráztak a Hilton Szállóban negyven, nehéz körülmények között élő gyermekkel. A Református Szeretetszolgálat által kiválasztott kis vendégeknek maga a miniszter tartott előadást a fényt hozó adventről, aztán megjelentek az elegáns pincérek, s előételként libaerőlevest szolgáltak föl zöldséggel, lúdgégetésztával, majd csirkemellfilét calvadossal ízesített gombamártással, zöldséges lasagne-val, brokkolirózsával és párolt rizzsel, desszertnek pedig joghurtortát eperöntettel. Az Origo szerint nem aratott osztatlan sikert ez a menü a gyerekek körében, mondván: ők jobban szeretik a hamburgert meg a gíroszt.

Mindenesetre sejthető, hogy az étterembe nemigen járó jutalmazottaknak szemük-szájuk tátva maradt a csodálkozástól: hát így is lehet élni Magyarországon? Másnap, a kijózanító ébredés után azonban kiderült, hogy ők is egy „szentivánéji álom”-hoz hasonló, hamar hatástalanná vált varázslat részesei voltak.

Mit remélt vajon a kormányzat, amikor megcsillogtatta a kevesek számára megadatott luxus lehetőségét azok előtt, akik soha többé nem juthatnak el abba a csodavilágba, amelybe egy estébe hajló délutánon mégiscsak bepillanthattak? Mi lehetett az „ajándékozók” célja?

Nyilván nem az, amire a gyerekek – visszakerülve hátrányos körülményeik közé – azóta is gondolhatnak. Hogy nincs igazság a földön, és ha tehetnek valamit magukért, akkor ennek a kétpólusú társadalomnak a megszüntetéséért kell küzdeniük. Ha továbbra is passzívak maradnak, mert a megaláztatások sorozata kishitűvé alakította őket, akkor csak álmodhatnak arról a másik valóságról, melynek létezéséről és minőségéről egyszer az életben maguk is meggyőződhetnek.

Ezért aztán nagyon várják az estét, amikor „az álom, a szép szabadító” közvetítésével ismét egyenrangúnak érezhetik magukat azokkal, akik ezt a feledhetetlen látomásként emlékezetükbe égő varázslatot lehetővé tették számukra.

Többre – egyelőre – nem telik tőlük.

